



USIŽAVĖJĘS LAUKO GRANITU

*(Liaudies skulptoriaus Juozo Liaudanskio
100 - osioms gimimo metinems)*



Trumpas dosjė

Tautodailininkas , skulptorius Juozas Liaudanskis gimė 1904 m. sausio 27 dieną Jukniškės kaime, netoli Kelmės. Jaunystėje iš tėvo išmoko kalti akmenis ir su šiuo darbu nesiskyrė daugiau kaip 50 metų. Tautodailės parodose dalyvavo nuo 1966 metų. Jo akmens skulptūros eksponuotos Vilniuje, Maskvoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Vengrijoje, buvusioje Čekoslovakijoje ir be abejo, rajoninėse bei regioninėse parodose. Daug jo darbų galima pamatyti Kelmės, Kurtuvėnų, kitose kapinėse. Juozas Liaudanskis Kelmę yra papuošęs ir dekoratyviomis monumentaliosiomis skulptūromis: "Skalbėja", "Knygnešiai", "Saviveiklininkai", paminklas rašytojui B.Laucevičiui - Vargšui ir kt.

J. Liaudanskis už savo darbus buvo apdovanotas įvairiais prizais, premijomis, medaliais, Lietuvos televizija apie jį yra susukusi dokumentinį filmą.

POPIETĖ SU J. LIAUDANSKU ĖJIMAS Į LAPKRITĮ

... o tamsta, ką parašei man, tamsta ?
Ruduo ? ne, vasaros gėlė
Dar čiulba, gieda, broli,
Kaip karštas paukščio kraujas
Mene ir akmenų.
Tarytumei vaikučiai
Juoktūsi lėlė,
Kurių karai nebeatims
Ir neužgoš kapų vijokliai.
Rudens suvystyta žolė.
Žiogai išliks akmenyje
Ir vasara-
Jų grojama dievybė"

PAKLAUSYK ANT KALNO

Paklausyk ant kalno-
Akmeninės upės.
Akmeninės upės
Liūdesio širdim.

Kad ruduo ateina
Tu, žmogau, nemirsi !
Tu, žmogau, nemirsi
Ir nemirs akmuo.

Kaip nemiršta žodis,
Nenutyla paukštis:
Ar brangioj žemelėj
Liūdesys dainuos ?!

Anūkėlio balsas
Rytmetį pažadins
Ir paukščiu per langą
Pažiūrės akmuo

/ Gediminas Griškevičius /

KAI AKMUO PRABYLA

Be Juozo Liaudanskio jau nebeįsivaizduotume mūsų Kelmės. Kada įvyksta pirmoji pažintis su šiuo skulptoriumi?. Gal išvydus pačiame miesto centre tyliai triūsiančią "Skalbėją", o gal linksmi grojančius "saviveiklininkus" kultūros centro kiemelyje?. Arba apsilankius Kelmės kapinėse, kur, anot vienos menotyrininkės, galima įžiūrėti ištisą "Liaudanskiškų skulptūrų galeriją". Kelmės miesto svečius sužavi ir paminklinis akmuo rašytojui B.Laucevičiui – Vargšui, stovintis ant Kražantės kranto jo vardu pavadintos gatvės gale. Tai buvo paskutinis skulptoriaus darbas...

Juozas Liaudanskis buvo labai šviesus savo vidumi žmogus: jis visada pasižymėjo giliu gyvenimo supratimu, taktu, pagarba šalia esančiam. Jis nuolat domėjosi kitų tautodailininkų kūryba, jį giliai jaudindavo knygų herojai, kuriuos perteikdavo savo kūrinuose. J. Liaudanskis perėmė visas geriausias liaudies kūrybos vertybes ir jau sava išraiška gražino jas žmonėms. Savo autobiografijoje Juozas Liaudanskis rašė: "Esu gimęs 1904 metais Jukniškės kaime visiškai beturčių tėvų šeimoje, svetimame, jų išsinuomotame name. Netrukus kilo rusų - japonų karas ir mano tėvas, kadrinis rusų armijos seržantas, jau pirmosiomis dienomis, buvo pašauktas į karą. Bet jis slapčia išbėgo į Ameriką. Tačiau ten gyventi jam nesisekė – sunkiai susižeidęs koją netrukus grįžo namo. Šiaip ne taip susitaupėm iš užsiaugintų ir parduotų gyvuliukų, dar geri žmonės paskolino šiek tiek pinigų ir nusipirkom iš trijų rekrutininkų šešias dešimtines nedirbamos krūmingos žemės. Bet ramiai gyventi negalėjome, prasidėjo pirmasis pasaulinis karas. Mano tėvas vėlei į jį buvo pašauktas. Jau pirmuosiuose mūšiuose paimtas į vokiečių nelaisvę, kur išbuvo ketverius metus. Sugrįžęs tėvas dirbti mažai ką begalėjo, todėl daug kur reikėjo mano pagalbos.

Dėl tos priežasties negalėjau lankyti mokyklos, nors mokytis labai norėjau. Ir knygas labai mėgau skaityti, bet tada jų nelengva buvo gauti - nebuvo kaip dabar, laisvai visiems prieinamų bibliotekų. Mano motinos brolio sūnus (pusbrolis) buvo baigęs Kelmės dviklasę rusų mokyklą ir vieną žiemą kelis mėnesius pamokė mane skaityti, rašyti, aritmetikos – tai ir buvo visas mano mokslas.

Nuo pat mažų dienų mėgau meną. Kai motina eidavo bažnyčion, visada prašydavau vestis ir mane. O nuėjęs su didžiuliu susidomėjimu žiūrėdavau į paveikslus ir šventųjų skulptūras. Parėjęs namo, ganydamas karves, ir pats bandydavau jas dirbti iš molio ar drožti iš medžio.

Jau būdamas suaugęs ir savarankiškas, atsikėliau gyventi į Kelmės miestą. Turėdamas potraukį menui, kapinėse atidžiai apžiūrėdavau kokio skulptoriaus sukurtą skulptūrą ir pabandžiau pats dirbti akmeninius paminklus. Žinoma, ne iš karto pradėjo sektis, reikėjo daug taisyti, perdirbti, kol gaudavau norimą rezultatą. Vėliau pradėjau kurti ir dekoratyvines skulptūras. "Knygnešys", "Rekrutininkas" ir kitas, kurios pabuvojo daugelyje parodų Lietuvoje ir už jos ribų".

Tautodailės parodose Juozas Liaudanskis pradėjo dalyvauti nuo 1966 m. 1978 m. Tapo Liaudies meno draugijos nariu. Nors J. Liaudanskis bandė drožti iš medžio (buvo visų galų meistras- galėjo namus, krosnis statyti, dirbti visus žemės ūkio darbus), bet labiausiai pamėgo nelengvai apdorojamą laukų granitą. Akmenį kalė jo tėvas, senelis, todėl nenuostabu, kad ir Juozą labiausiai sužavėjo ši meno sritis. Per visą savo gyvenimą sukurtų paminklų jis neregistravo ir tikslaus skaičiaus nežinojo- daug jų iškeliavo ne tik į Kelmės, bet Kurtuvėnų, Liolių, Stulgių, net Marijampolės ir kitas kapines.

J. Liaudansko antkapiniai paminklai sumontuoti iš atskirų dalių, kurių skaičius siekė kartais net iki dešimties. Dauguma jų papuošti skulptūromis. Meistras paminklus puošė nukryžiuotojo, angelų, „Jėzaus širdies“, „Dievo motinos“ figūromis, kurios yra kompaktiškos, apibendrintų formų, sumaniai įkomponuotos į paminklo visumą- tai ir lemia jų monumentalumą. Skulptūras, o kartais ir visą paminklą J. Liaudanskis dažydavo aliejiniais dažais arba bronzos, bet ilgainiui jo kūriniai išsivadavo iš nereikalingo apvalkalo ir išryškėdavo visu savo natūralaus akmens faktūros grožiu.

Pirmąsias dekoratyvines skulptūras Juozas Liaudanskis sukūrė 1966 metais, Dailės instituto studentų paskatintas. Taip gimė „Knygnešys“, „Javų kūlimas senovėje“, „Brakonierius“, kt.

J. Liaudansko talentas greitai buvo pripažintas ir meno žinovų, ir paprastų žmonių. Nemaža jo darbų įsigijo muziejai („Muzikantas su akordeonu“, „Muzikantas su gitara“, „Peršasi tinginys Jonas“, „Grybautojas su šuniuku“, „Moteris išlydi vyrą į karą“, kt.), papuošė Kelmės miestą. Už tai 1984 m. Juozui Liaudanskiui buvo suteiktas Kelmės miesto Garbės piliečio vardas.

Nuo kasdienio akmens kalimo J. Liaudanskis neteko klausos, bet tai jo nesugniuždė - ir toliau jis kalė negalvodamas apie savo jėgų patausojimą. Kai statant daugiabučių kvartalą Kelmėje buvo nugriautas J. Liaudansko namelis ir jam suteiktas butas naujajame name, meistras nebeturėjo net savo dirbtuvėlių. Ar lietui lyjant, ar sniegui sningant dirbdavo lauke. Tuo metu jo didžiausia svajonė buvo turėti nors kokias dirbtuvėles. Deja.... Tokiomis sąlygomis paminklą rašytojui B.Laucevičiui - Vargšui kūrė vienas žymiausių lietuvių liaudies akmens skulptorių.



Ilgą laiką tuščia aikštelė miesto centre patraukdavo miesto akį- sugalvojo, kad čia praeitį reikėtų sujungti su dabartimi. Taip gimė „Skalbėja“.



“Mano namas buvo vienas pirmųjų, pro kurį pravažiavo rusų tankai. Paskui išgirdau, kad prie Kražantės tilto žuvo 4 tankistai. Susiradau akmenį, nusigabenau ten ir pradėjau kalti paminklą jiems”, - sakė J. Liaudanskis



Šis akmuo buvo Saudininkuose. Išgirdęs, kad ten bus skaldomi akmenys J. Liaudanskis nuvyko ir iškalė užrašą “Kelmei palikti ! “ Taip jis ir liko nesuskaldytas, o vėliau padarė iš jo kelmietę, pasitinkančią atvykstančius į Kelmę.



Šitokios skulptūros buvo J. Liaudanskio pragyvenimo šaltinis. Jas labai pirkdavo turtingi žmonės.

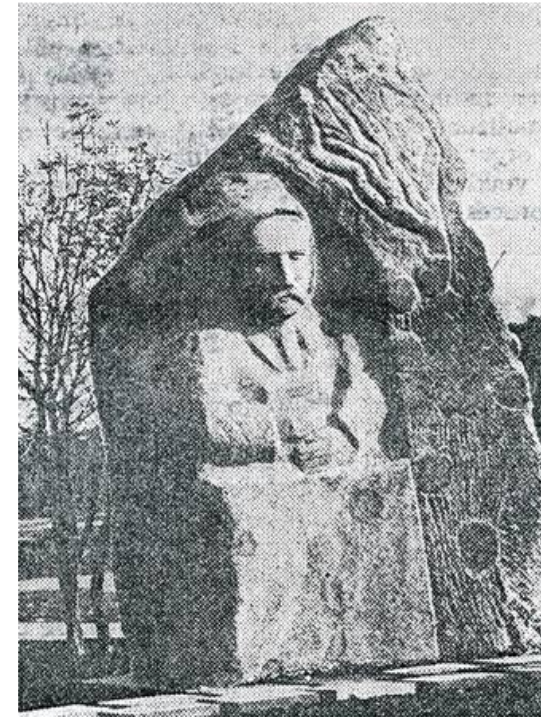


Ši mergaitė atsirėmusi į ąžuolą. Jos rankos sudėtos ne maldai, o jaunystės svajonėms – ji nutolusi nuo realaus pasaulio. “Mano skulptūros - gyvybės, jaunatviškumo pilnos”, - sakė J. Liaudanskis.

Juozas Liaudanskis savo kūryba tarsi pratęsė S. Gailevičiaus, J. Gedmino, A. Raudonio ir kitų akmens skulptūros meistrų dinastiją. Jis buvo vienas populiariausių ir žymiausių lietuvių liaudies akmens skulptūros kūrėjų, apie jį buvo dažnai rašoma periodinėje spaudoje.



Atidarius naujuosius kultūros namus Kelmėje J. Liaudanskis sukūrė skulptūrinę grupę “Muzikantai”- juk šiame pastate visą laiką skambės muzika, suksis poros.



J. Liaudanskis pažinojo Laucevičių šeimą, todėl labai norėjo iškalti paminklą vargšui. Šis darbas ant Kražantės kranto buvo paskutinis...

BIBLIOGRAFIJA APIE J. LIAUDANSKĮ

1. Apie liaudies meistrą J. Liaudanskį // Komunistinis žodis (Kelmė). - 1967, kovo 21.
2. Atidengta J. Liaudansko skulptūra/- Iliustr. // Komunistinis žodis.- 1970, kovo 10.
3. Belevičius, A. Ar kelias teisingas ? /A. Belevičius // Literatūra ir menas.- 1974, rugpjūčio 17.
4. Belevičius, A. Skulptorių darbymečio dienos /A.Belevičius // Literatūra ir menas.- 1971, kovo 20.
5. Blėda, S. Prakalbintas akmuo/ S. Blėda. - Iliustr. // Buitis. - 1971, Nr.8.- p. 7-10.
6. Griškevičius, Gediminas. "Ar girdi? "Čiulba paukščiai..." /Gediminas Griškevičius. - Iliustr.// Raudonoji vėliava (Šiauliai).- 1983, vasario 17.
7. Griškevičius Gediminas. Broliai /Gediminas Griškevičius // Valstiečių laikraštis.- 1976, spalio 21.
8. Griškevičius, Gediminas. Gyvena Kelmėje akmenkalys.../ Gediminas Griškevičius// Gimtasis kraštas.- 1983, liepos 28 ,p.4.
9. Griškevičius Gediminas "Jei esi, vaike, dirbk !" / Gediminas Griškevičius Iliustr.//Tarybinė Klaipėda.- 1986, gegužės
10. Griškevičius, Gediminas. Netyla kaltai/ Gediminas Griškevičius. - Iliustr.// Komunistinis žodis. - 1979, sausio 27.
11. Griškevičius Gediminas. Pagarba ir gėlės auksarankiams / Gediminas Griškevičius.- Iliustr.// Komunistinis žodis.- 1984, vasario 25.

12. Griškevičius, Gediminas. Rikiuoja Liaudanskis paminklus /Gediminas Griškevičius.- Iliustr.// Komjaunimo tiesa.- 1979, spalio 13.
13. Griškevičius, Gediminas. Senasis meistras randa pasekėjų / Gediminas Griškevičius// Komunistinis žodis.- 1976, rugpjūčio 7.
14. Griškevičius, Gediminas. "Va čia tai akmuo!" Gediminas Griškevičius. - Iliustr. // Kultūros barai.- 1986, Nr. 2.-p.49-53.
15. Klimašauskas, Bronislavas. Granitas virsta paminklu /Bronislavas Klimašauskas.- Iliustr.// Komunistinis žodis.-1988, birželio4.
16. "J. Liaudanskui - rajono garbės piliečio vardas" Komunistinis žodis.- 1984, sausio 26.
17. Liaudies talentai.- V.- V., 1970.- 47 teksto p.; 18 iliustr. lap.
18. Liubišiškis, K. Apie J. Liaudanskį: A.Aleksejevo dokumentinis filmas/ K. Liubišiškis // Komunistinis žodis.- 1981, liepos 18.
19. Marcinkus, F.Liaudies meno draugija. - V., 1986.- p.136.
20. Metekūnaitė A. Apie kalėjų seminarą, kuriame J. Liaudanskis iškalė dvi skulptūras/A. Matekūnaitė.- Iliustr.// Literatūra ir menas.- 1981, lapkričio 14.
21. Paulauskas, Henrikas. Menininkas ir draugas/ Henrikas Paulauskas.- Iliustr. // Komunistinis žodis.- 1982, kovo 11.
22. Premijos už kūrinis meno saviveiklai// Literatūra ir menas.- 1979, sausio 6.

23. Rimkus, Vaclovas. Liaudies meistras tašo akmenį/
Vaclovas Rimkus// Komunistinis žodis.- 1981, spalio
29.
24. Rukas, Antanas. Gyvi akmenys/ Antanas Rukas//
Komunistinis žodis.- 1970, kovo 21.
25. Stravinskaitė, A. Akmeninė giesmė /A. Stravinskaitė.
- Iliustr.// Kultūros barai.- 1967, Nr. 8.p.51-54.
26. Širmulis, A. Jo rankose prabyla laukų granitas/ A.
Širmulis. - Iliustr. //Komunistinis žodis.- 1984, sausio
24.
27. Širmulis, A. Juozas Liaudanskis /A. Širmulis//
Tradicija šiuolaikinėje lietuvių liaudies dailėje.-
K.1982.- p.45-49.
28. "Te visad šviečia saulė!"/- Iliustr.//Tarybinė
moteris.- 1974, Nr.3
29. Tutkus A. J. Liaudanskis kuria "Džiaugsmą"
/A.Tutkus // Komunistinis žodis.- 1979, birželio 26.
30. Tutkus, A. J.Liaudansko skulptūra/ A. Tutkus.-
Iliustr. // Komunistinis žodis.- 1983, rugpj. 27.
31. Vaitiekus, S. Kelmiškis žinomas Maskvoje/ S.
Vaitiekus // Komunistinis žodis.- 1974, spalio 10.
32. Žiauberis, Edmundas. Akmens daina / Edmundas
Žiauberis.- Iliustr.// Tiesa, 1979.- vasario 28.
33. Žiauberis, Edmundas. Kai akmuo prabyla / Edmundas
Žiauberis// Tiesa, 1984 , sausio 25.